

Vpliv spola na spremembo potrošniških navad in sprejemanje trajnostnih izdelkov v krožnem gospodarstvu

Dr. Uroš Novak in Petra Props

Kemijski inštitut, Hajdrihova 19, 1000 Ljubljana, Slovenia

Cilj in uvod

Gore odpadkov, ki jih proizvedemo vsako leto, hudourniki onesnaževalnih odpadnih voda, milijoni ton toplogrednih plinov, nov kozmos mikroplastike, ki se širi skozi naše oceane. Od vseh izdelkov človeških rok je to opus, ki ga nihče ne želi imeti v lasti, o njem razpravljati ali ga po možnosti celo opaziti. Ob tem teh materialov ni mogoče več vključiti naravo, tako kot se je odpadke človeške civilizacije tisočletja pred industrijsko revolucijo. Ti novi, izboljšani odpadki so nezdružljivi z naravnimi zemeljskimi ekosistemi – vsebujejo preveč sintetičnih kemikalij, preveč so trpežni, škodljivi... in na koncu so prisotni v prevelikih količinah. Plastika ni osamljena težava, ki jo lahko preženemo iz svojega življenja, ampak preprosto najbolj viden produkt nenadzorovane porabe in potrošnje zadnjega pol stoletja. Morda se nam zdi, da je problem zlahka razumljiv in lahko vsak s svojimi zavestnimi odločitvami pripomore, da vpliva na kopičenje odpadkov preko logike "kupi in zavrži".

V pričujoči študiji primera proučujemo vpliv spola in starosti na spremembo vedenja glede sprejemanja trajnostnih naravnih izdelkov. Za obdelavo podatkov so bile uporabljene promocijske objave trajnostnih izdelkov na platformah družbenih medijev raziskovalnega projekta BioApp¹. *Zero Waste International Alliance*² opredeljuje koncept »brez-odpadkov« (zero-waste) kot "ohranjanje vseh virov z odgovorno proizvodnjo, porabo, ponovno uporabo in predelavo izdelkov, embalaže in materialov brez gorenja in brez izpustov v zemljo, vodo ali zrak, ki ogrožajo okolje ali zdravje ljudi.«

Ozaveščanje javnosti prek platform družbenih medijev, ki razkrivajo prekomerno proizvodnjo in porabo plastike za enkratno uporabo z že vidnimi in dokumentiranimi hudimi posledicami za okolje in zdravje ljudi, je odprlo pot novi vrsti trajnostnih produktov. Pri temeljni spremembi potrošniških navad imata pomembno vlogo spol in starost posameznikov. Prejšnje študije so pokazale, da v primerjavi z moškimi, ženske običajno dojemajo različne nevarnosti kot bolj tvegane, in so v primerjavi z moškimi, vedenje o zdravstvenih in okolijskih tveganjih v manjši meri pripravljene posredovati drugim. Vendar pa so se pokazale nekatere pomembne razlike med spoloma, ko govorimo o izpostavljenosti nevarnim kemikalijam, ki jih vsebujejo nekateri vsakodnevni izdelki. ³ Poročilo *Circularity Gap* za leto 2019 ugotavlja, da so svetovna gospodarstva krožna v 9 % in evropska v 12%. To pomeni, da je v prihodnosti pred našo družbo velik izziv, a hkrati priložnost preoblikovati 88% v sistem, ki varčuje z viri.⁴ Trenutno biološko razgradljiva in bioplastika ne izpolnjujeta zahtev glede lastnosti razgradnje in/ali kompostiranja; biološko razgradljiva plastika se ne proizvaja iz obnovljivih virov. ^{4,5} Zmanjšanje plastike je zato postalo velik svetovni izziv. Premik v smeri krožnega gospodarstva, zmanjševanja porabe virov in spopadanja z onesnaževanjem po vsem svetu ne zahteva le preprečevanje in zmanjševanje odpadkov, temveč tudi prilagoditev obstoječih politik in storitev, ki jih spremlja sprememba kulture in vedenja potrošnikov. Na splošno so raziskave v državah OECD pokazale, da imajo ženske, ne glede na to ali so bogate ali revne,

manjši ogljični odtis v primerjavi z (bogatejšimi) moškimi, ko primerjamo življenjski slog in potrošniške navade (OECD2008). Na ravni gospodinjstva je verjetneje, da ženske kupujejo večino hrane in drugih osnovnih potrošniških dobrin, kar bi lahko imelo pomembno vlogo pri zmanjševanju uporabe plastičnih potrošniških izdelkov v gospodinjstvu. ⁵ Poleg tega je bilo ugotovljeno, da so bile ženske tiste, ki so na družabnih omrežjih začele promovirati trajnostni življenjski slog in spremembe potrošniških navad na področju povezanim z negativnim učinkom plastike na zdravje in okolje. Študija opozarja tudi na dejstvo, da so bile vse promotorkе/vplivnice Youtuba ženske. ⁶ Eden od razlogov razlike med spoloma bi lahko bil v kulturnih stereotipih, da moški več smetijo, manj reciklirajo, da bi „zavarovali svojo spolno identiteto“. Študija kaže, da nekateri moški koncept okoljevarstva smatrajo kot 'žensko' vedenje in se temu zato izogibajo. ⁷ Dejstvo je, da prisotnost na družbenih omrežjih do določene mere vpliva na vsakdanje življenje večine od nas. Platforme baz podatkov družabnih omrežij povezujejo javno in zasebno komunikacijo zato lahko te platforme postanejo eno najmočnejših orodij trajnostno ozaveščenih skupin pri učinkovitejšem komuniciranju. ⁸

Ker prehod posameznika na nove trajnostne rešitve morda ne bo zadostoval za zajezitev problema plastike, je potrebno vplivati na spremembe potrošniških navad. V okviru raziskovalnega projekta BioApp¹ so bili razviti trajnostni prehranski in kozmetični izdelki iz naravnih materialov. Na družabnih omrežjih je bila v okviru projekta testirana sprejemljivost in všečnost izdelanih prototipov.

Materiali in metode

Platforme družbenih medijev projekta BioApp imajo 820 sledilcev na Facebooku, 2400 povezav na LinkedInu, 780 sledilcev na Instagramu in skupaj 350 stikov v kampanjah Mailchimp. V obdobju trajanja projekta BioApp je bil skupni doseg višji od 150.000 (statistika z dne 18.12.2019). Za to študijo primera je bilo analiziranih pet izbranih izdelkov brez odpadkov, ki so bili vsi promovirani uporabnikom družbenih omrežij v obliki videa, objav s slikami, zgodb in v glasilih s posebnim poudarkom na spolu in starosti uporabnikov, ki so komunicirali z drugimi (slika 1). Pet izbranih trajnostnih prototipov vključenih v promocijo so: trajnostna embalaža za kremo; užitna vodotopna embalaža; biološko razgradljiva naravna aktivna embalaža za svežo hrano; detergent brez strupenih kemikalij in v embalaži brez plastike ter posode za shranjevanje (slika 2).

Analiza

Analiza podatkov družbenih medijev BioApp-Znastveniki proti plastiki za pet promoviranih trajnostnih produktov je dejansko pokazala višji odstotek interakcij žensk (65 %), ki upoštevajo, delijo, všečkajo ali dodajajo druge emodžije, klike ali komentarje v primerjavi z moškimi (35 %). Pri obeh spolih je bila najbolj aktivna starostna skupina od 25 do 34 let (60 %), kar je bilo pričakovano, saj je tema in uporaba družbene platforme med njimi pogostejša v primerjavi s starejšo generacijo.

Uporabniki družabnih omrežij se niso negativno odzvali na predstavljene trajnostne rešitve. Razlogi za to so lahko v tem, da uporabniki družbenih omrežij že podpirajo tovrstno spremembo vedenja ali pa zaradi relativne novosti koncepta plastike iz biomaterialov o zadevi še ne razmišljajo kritično. Večina podpornikov je hkrati že bila izpostavljena negativnim zgodbam, ki se ukvarjajo s problemom plastičnih

odpadkov za enkratno uporabo, kar lahko vodi do njihovih pozitivnih povratnih informacij o naši komunikacijski dejavnosti na družbenih medijih.

V sklopu dogodka SRIP – Krožno gospodarstvo je bila 2021 organizirana delavnica viharjenja »*Skill development workshop for young female entrepreneurs*«, namenjena mladim raziskovalkam, ki so razvile inovativne trajnostne rešitve (invencije iz biomaterialov) in želijo vstopiti na trg ali biti pri tem učinkovitejše. Dogodek, ki je konceptualno pokrival področje »od raziskav do trga«, je bil namenjen ciljni skupini raziskovalk in raziskovalcev ter mladim, ki stopajo na podjetniško pot s krožnimi podjetniškimi idejami za prehod v brezogljivo družbo in bodo prispevali k oblikovanju zelenih delovnih mest prihodnosti. Med udeleženci dogodka je bilo 84% žensk in 16% moških. Večino udeležencev (69%) je zanimala tema biorevolucija (kmetijstvo prihodnosti in novi biomateriali), in 15% kozmetologija in 15% etična moda. Udeležence so na dogodku želeli predvsem pridobiti informacije o novih trajnostnih tehnologijah, novih biomaterialih, ki se jih lahko uporabi v modni industriji, biorazgradljivi embalaži v prehranski industriji, se mrežiti in izmenjavati izkušnje s podjetnicami in vsemi, ki jih zanimajo trajnostni pristopi in življenjski slog brez odpadkov.

Zaključki

Uporaba družbenih medijev je bila prepoznana kot uporabno orodje za pomoč pri razvoju in promocijskih aktivnostih trajnostnih in življenjskega sloga brez odpadkov, zlasti za neinstitucionalne vrste vplivnih skupin, ki jih je naslavljal projekt BioApp, ki ga je vodila znanstvena institucija. Pri opazovanju gibanja sprememb vedenja na področju promocije trajnostnih produktov in izdelkov iz biomaterialov kot alternativni plastiki, se je izkazalo, da prevladuje ženski spol. Vendar pa je pregled podatkov BioApp pokazal tudi večjo vključenost moškega spola, kot je bilo do zdaj ocenjeno v literaturi, predvsem mlajših od 34 let, kar kaže, da se mlajša generacija najverjetneje počuti bolj povezano s trajnostnimi alternativami. Nadaljevanje aktivnosti na področju razvoja novih naravnih materialov in produktov iz biomaterialov nakazuje interes po povezovanju in pridobivanju novih znanj za nastop na trgu, ter s tem povezanim učinkovitejšimi komunikacijsko/promocijskimi metodami, kar se je izkazalo tudi med udeleženkami omenjene delavnice. Preko na novo vzpostavljene virtualne platforme (slika 3), ki prikazujejo trajnostno vizijo rešitev in prenos tehnologije do start-upov, je tako ena izmed možnih vzpodbud za mlade podjetnice za razvoj svoje ideje po študiju.

1. Dostopno 10.1.2022: <https://www.bioapp-platform.eu/>
2. Dostopno 10.1.2022 <https://zwia.org/zero-waste-definition/>
3. MacGregor S. (ed.) Routledge Handbook of Gender and Environment, 2017, Abingdon, Oxon, New York, NY, Routledge, pp 202-216. 8.
4. Dostopno 10.1.2022
https://circulareconomy.europa.eu/platform/sites/default/files/circularity_gap_report_2019.pdf
5. Kinckmeyer D., Journal of Cleaner Production, 2019, doi.org/10.1016/j.jclepro.2019.118605
6. Dostopno 10.1.2022 <https://stud.epsilon.slu.se/13400/>

7. Janet K. Swim, Ashley J. Gillis, Kaitlynn J. Hamaty. Gender Bending and Gender Conformity: The Social Consequences of Engaging in Feminine and Masculine Pro-Environmental Behaviors. *Sex Roles*, 2019; DOI: [10.1007/s11199-019-01061-9](https://doi.org/10.1007/s11199-019-01061-9)

8. Hansen, A. (Ed), Depoe, S. (Ed), Media, Sustainability and Everyday Life, 2019, Palgrave Studies in Media and Environmental Communication, e-book doi.org/10.1057/978-1-137-53469-9

BioApp
Objavi Meta Sest (7) · 19. februar ·

We've created NOM, a natural biopolymer-based stain remover 🌱🍷🧼
To go with its green packaging we couldn't have it be anything less than ...
✓ all natural ✓ completely safe ✓ food-grade ✓ environment-friendly ✓ highly effective

RED WINE
NOM
natural stain remover

NOM - natural stain remover
00:45

Znova promoviraj

Promovirano dne 19. feb. 2019
Avtor: Uroš Novak

Končano

Dosežene osebe: **7,8 tis.** 10-Second Video Views: **433**
Prikaži rezultate

Ana Knežević, Anja Pajntar in drugi (18) 1 komentarjev 4 delitve

Všeč mi je Komentiraj Deli z drugimi

Performance for Your Post

9.741 People Reached

1.723 3-Second Video Views

62 Odzivi, komentariji in delitve

46 Všeč mi je	17 Za objavo	29 Pri delitvah
6 Obožujem	3 Za objavo	3 Pri delitvah
1 Nevergetno	0 Za objavo	1 Pri delitvah
3 Komentariji	1 On Post	2 On Shares
6 Shares	4 On Post	2 On Shares

125 Klik na objavo

40 Clicks to Play	0 Kliki povezave	85 Drugi klik
-------------------	------------------	---------------

NEGATIVNE POVRATNE INFORMACIJE

0 Skrij objavo	0 Hide All Posts
0 Prijavi kot neželena	0 Stran mi ni všeč

Dejavnost vpogledov je v poročilih navedena v tihocenskem času
Dejavnost oglasov je v poročilih navedena v časovnem pasu trajanja računa za oglaševanje

Slika 1: Primer promocije trajnosnega produkta na platformi družbenih medijev Facebook

Slika 2: Pet izbranih trajnostnih prototipov razvitih v projektu BioApp

Slika 3: Spletna virtualna platforma, ki predstavlja vizijo prihodnosti in povezuje raziskave z novimi trajnostnimi poslovnimi modeli genetroji ti. “zelenih” delovnih mest prihodnosti za mlade.

<https://bioapp-plasticfree.eu/>

Zahvala

Za finančno podporo se zahvaljujemo:

- projektu BioApp, ki se financira iz kohezijskih skladov EU Interreg It-SI VA 2014-2020
- SRIP Krožno gospodarstvo za financiranje aktivnosti strokovne in splošne javnosti ter ključnih deležnikov stroke SRIP – Krožno gospodarstvo, fokusno področje sekundarne surovine in krožni poslovni modeli – prehod v nizkoogljično gospodarstvo brez odpadkov (ŠGZ 9/2021)

KEMIJSKI
INŠTITUT

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA GOSPODARSKI
RAZVOJ IN TEHNOLOGIJO

EVROPSKA UNIJA
EVROPSKI SKLAD ZA
REGIONALNI RAZVOJ
NALOŽBA V VAŠO PRIHODNOST